

Notat

Til Justis- og beredskapsdepartementet
Fra Advokatforeningen
Saksbehandler Martin Kaasgaard Nielsen
Dato 3. desember 2018
Dok. nr. 274963
Emne Advokatforeningens forslag til endring i rettshjelpssatsen

Advokatforeningens forslag til endring i salærsatsen (rettshjelpssatsen)

Justis- og beredskapsdepartementet har bedt Advokatforeningen om å komme med innspill til endringer i salærsatsen og stykkprisforskriften. Det vises i denne forbindelse også til avtalen mellom departementet og Advokatforeningen om dette, samt arbeidet med ny avtale.

Advokatforeningen vil i det følgende omtale salærsatsen som *rettshjelpssatsen*. Dette begrepet gir et bedre bilde på hva satsen gjelder – det er satsen som det offentlige betaler advokater som yter fri rettshjelp og som er forsvarere eller bistandsadvokater i straffesaker. Samlet omtales dette ofte som fri rettshjelp.

I dette notatet fremkommer begrunnelsen for Advokatforeningens *forslag til ny rettshjelpssats*. Vi har beregnet at økningen i lønns- og driftskostnader vil utgjøre 2,28 prosent. I tillegg viser vi at det er et betydelig gap mellom prisen på andre advokattjenester og rettshjelpssalæret, og vi ber derfor om 0,5 prosents oppdekning for å innhente noe av dette. Den samlede økningen blir da 2,78 prosent.

Advokatforeningen anmoder om at rettshjelpssatsen for 2020 settes til 1069 kroner timen.

De nærmere beregningene finnes i vedlegg til dette notatet.

Når det gjelder endringer i *stykkprisforskriften* viser vi til eget notat om dette.

I forbindelse med fjorårets drøftelser påpekte departementet at Advokatforeningen ikke kunne dokumentere konsekvensene av halveringen av reisefraværsgodtgjørelsen som ble innført i 2017. Dokumentasjonen forelegger nå i rapporten «Reisefravær til besvær»¹ og vi ber på denne bakgrunn om at *godtgjørelsen for reisefravær* settes til full sats igjen.

---

¹ https://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen_reisefravaer_web_enkeltside.pdf

Disposisjonen for dette notatet tar utgangspunkt i forslaget til avtale om konsultasjoner som for tiden forhandles mellom departementet og Advokatforeningen.

For å gi en bedre oversikt over innholdet i notatet, har vi tatt inn en innholdsfortegnelse før den videre teksten.

Innhold

1	RETTSPOLITISKE MÅLSETNINGER	3
1.1	RETTSPOLITISK UTGANGPUNKT	3
1.2	KVALITET I ADVOKATTJENESTENE SOM YTES PÅ RETTSHJELPSSATSEN	3
1.3	LIKEVERDIGHET MELLOM PARTENE.....	4
2	BUDSJETTMESSIGE FORUTSETNINGER	4
3	LØNNS OG PRISVEKST	5
3.1	LØNNS- OG PRISVEKST – ÅRLIG RAPPORT FRA TEKNISK BEREGNINGsutvalg (TBU)	6
3.1.1	<i>Lønnsvekst</i>	6
3.1.2	<i>Prisvekst</i>	7
3.2	PRISER PÅ SAMMENLIGNBARE JURIDISKE TJENESTER	8
3.2.1	<i>Prisen stat og kommune betaler for advokat</i>	8
3.2.2	<i>Prisen private klienter betaler for advokat</i>	10
3.3	ESTIMERT NORMALINNTÉKT	12
3.4	LØNNSUTVIKLING I SAMMENLIGNBARE YRKER	13
3.4.1	<i>Lønnsutviklingen statsansatt – generelt</i>	13
3.4.2	<i>Lønnsutvikling dommere</i>	14
3.4.3	<i>Utvikling i normaltariffen til leger</i>	14
3.5	OPPSUMMERING PRIS- OG LØNNSUTVIKLING	15
4	KOSTNADSUTVIKLINGEN I ADVOKATBRANSJEN	15
4.1	EFFEKTIVISERING.....	15
4.1.1	<i>Driver advokatene effektivt?</i>	15
4.1.2	<i>Digitalisering</i>	16
4.1.2.1	<i>Aktørportalen</i>	17
4.1.2.2	<i>Altinn</i>	17
4.1.2.3	<i>Manglende helhetstenking</i>	18
4.2	ØKT BYRÅKRATISERING.....	18
4.2.1	<i>Hvitvasking</i>	18
4.2.2	<i>Personopplysningsloven (GDPR)</i>	18
4.3	ETTERUTDANNING.....	18
5	REGULERING AV RETTSHJELPSSATSEN OG STYKKPRISENE	19
5.1	FORHOLDET MELLOM KOSTNADSKOMPONENTEN OG LØNNSKOMPONENTEN	19
5.1.1	<i>Korrigeringsfaktor for salærforskjeller</i>	19
5.2	LØNNSKOMPONENTEN	20
5.2.1	<i>Lønnsutviklingen</i>	20
5.3	KONKLUSJON LØNNSKOMPONENTEN.....	21
5.4	BEREGNING AV KOSTNADSKOMPONENTEN	22
5.5	OPPSUMMERING - REGULERING AV RETTSHJELPSSATSEN OG STYKKPRISENE	23

1 RETTSPOLITISKE MÅLSETNINGER

1.1 Rettspolitisk utgangspunkt

Som rettspolitisk målsetning for *fri rettshjelp* mener vi at formålsparagrafen i rettshjelploven er et godt utgangspunkt:

- *Fri rettshjelp etter denne lov er en sosial støtteordning med formål å sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig og velferdsmessig betydning.*

Jo mer målrettet og kostnadseffektiv en modernisert rettshjelpsordning fremstår, desto enklere vil det i fremtiden være å forsvare den og prioritere den. Advokatforeningen har lenge ønsket rettshjelpsordningen opp på den politiske agendaen og med nedsettelsen av et offentlig utvalg på feltet ser vi frem til en viktig revisjon av ordningen.

I dette notatet går Advokatforeningen derfor ikke inn på konkrete endringer i loven, men viser heller til arbeidet som skal foregå i utvalget.

Når det gjelder salæret til *forsvarer og bistandsadvokater*, mener Advokatforeningen at det er en rettspolitisk målsetning å oppfylle kravet om rettferdig rettergang i Grunnlovens § 95

Det er altså en åpenbar og villet rettspolitisk målsetning å legge til rette for fritt forsvarervalg, advokathjelp i straffesaker og sikre fri rettshjelp til personer som ikke har økonomiske forutsetninger til å ivareta sine rettshjelpsbehov. Advokatforeningen har selvsagt forståelse for at disse målsetningene må løses på en effektiv og rimelig måte.

1.2 Kvalitet i advokattjenestene som ytes på rettshjelpssatsen

Advokatforeningen mener at det er grunnleggende rettspolitisk målsetting at den rettshjelp som gis borgere som ikke har råd til å betale for det selv og den som gis i straffesaker, skal være av like god kvalitet som all annen rettshjelp. I departementets tilbakemelding fra fjorårets drøftinger erkjenner departementet utfordringen knyttet til risikoen for at det etableres «A- og B-lag» blant advokater basert på prisnivå, Departementet stillet i den forbindelse spørsmål om det finnes noen indikasjon på at kvaliteten på advokattjenester som dekkes av det offentlig etter reglene om rettshjelpssats, er synkende.

Som departementet selv påpeker er det vanskelig å si noe generelt om kvaliteten på tjenestene som ytes, men det er en tendens til at sakene som er honorert med rettshjelpssats tilfaller advokater med mindre erfaring, jf. graf i punkt 4.1.1. Samtidig vil vi peke på at flere offentlige etater i samtaler med Advokatforeningen har fremmet kritikk mot arbeidet utført av advokater i saker som honoreres etter rettshjelpssatsen. Selv om dette ikke baseres på noen kvalitative eller kvantitative undersøkelser, er det likevel av en slik art at offentlige etater velger å ta det opp med Advokatforeningen.

Legger vi til grunn at markedet fungerer og at advokaten ønsker best mulig betalt for sine tjenester, blir det viktig å stille spørsmål om hvordan man sikrer kvalitet på advokattjenester i saker som betales av det offentlige i fri rettshjelpssaker og straffesaker. Vi kan ikke se at departementet har gjort rede for at det i noe omfang ikke eksisterer A- og B-lag i dag, hvilket i et rettssikkerhetsperspektiv er problematisk.

Samtidig er Advokatforeningen innforstått med at dette er svært vanskelig å vurdere, men bidrar gjerne i et arbeid med å etablere et felles kunnskapsgrunnlag rundt dette spørsmålet.

1.3 Likeverdighet mellom partene

For Advokatforeningen er likeverdighet mellom partene selvsagt et viktig prinsipp, og vi opplever at dette er utfordret. En særskilt utfordring er at det er blitt et gap mellom det staten betaler når de selv har behov for advokathjelp og det de betaler for advokathjelp etter i fri rettshjelpsaker og straffesaker.

Utviklingen i misforholdet mellom rettshjelpssatsen og timeprisen som det offentlige selv er villig til å betale for sin representasjon, gir rettssikkerhetsmessige utfordringer dersom vi legger til grunn at prisen på en advokat til dels er styrt av kvaliteten på advokattjenestene som tilbys. Det offentlige kjøper seg dermed bedre bistand enn den som tilbys borgeren. Dette har i så fall konsekvenser for styrkeforholdet mellom partene og dermed også rettsikkerheten. Videre antar vi at det offentlige er en mer profesjonell innkjøper av juridiske tjenester grunnet kvantum og erfaring.

Det er gjort nærmere rede for denne prisutviklingen i pkt 3.2.1 nedenfor.

2 BUDSJETTMESSIGE FORUTSETNINGER

I forbindelse med realiseringen av de rettspolitiske målsetningene er det relevant å se på det samlede grunnlaget, altså hvor store utgiftene til offentlig salær er samlet sett, samt hvordan utgiftene fordeler seg. Under ses et oppsett over utviklingen i utgifter i millioner kroner fordelt på budsjettkapitler og utgiftsart.

Grunnlag/samlede utgifter i millioner							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ²	2017
Kap. 466 Særskilte straffesaksutgifter, post 01	938	1061	1054	1178	1046	1094	1103
Bistandsadvokater	109	123	135	143	137	171	174
Forsvarsadvokater	680	703	735	805	700	718	730
Kap. 470 Fri rettshjelp, post 01 Driftsutgifter	631	661	661	789	646	728	660
Advokatutgifter (fri sakførsel i domstolene)	232	239	267	239	293		330
Advokatutgifter (fri rettshjelp ved fylkesnemndene)	141	170	194	205	159		144
Advokatutgifter (fritt rettsråd)	147	138	137	136	112		134
Samlede advokatutgifter	1569	1722	1715	1967	1691		1512

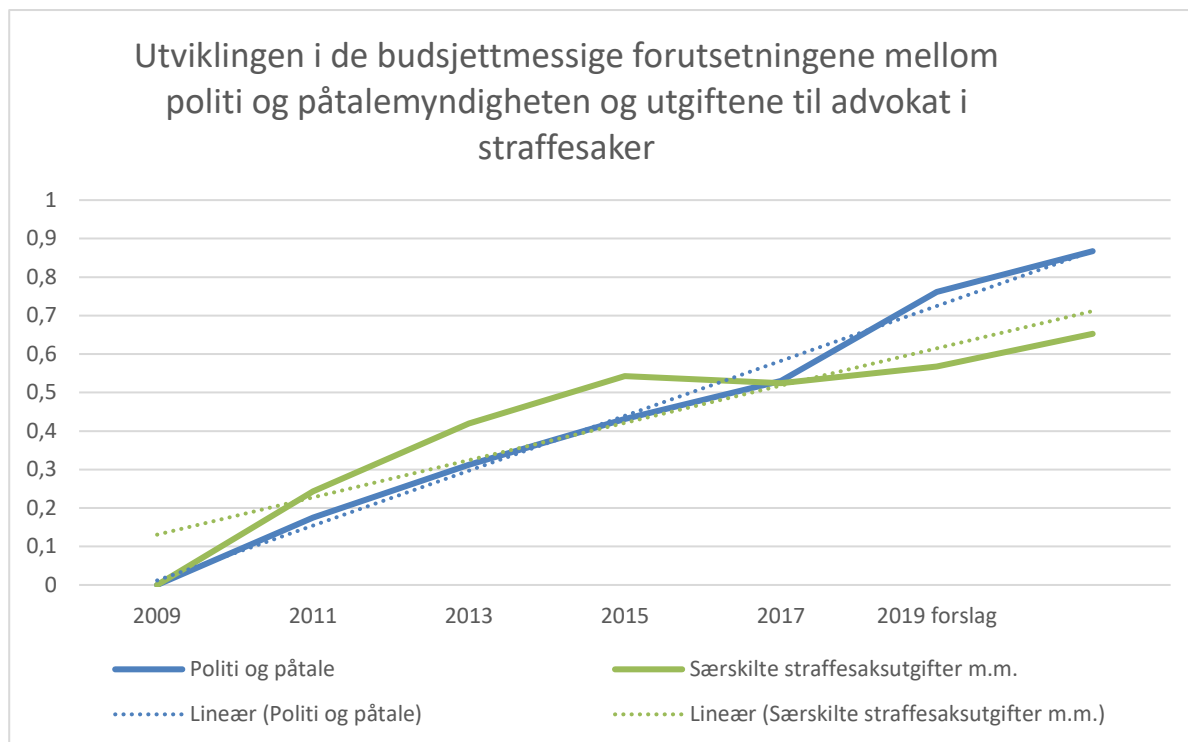
Tallene over viser en tydelig nedgang i utgiftene til fritt rettsråd og de samlede utgiftene til fri rettshjelp, samtidig som utgiftene til sakførsel vokser. Sett i relasjon til at inntektsgrensen for fri rettshjelp ikke er økt, forteller det en historie om at flere saker tas til retten. Advokatforeningen mener dette er en uheldig utvikling og at man gjennom økt tilgang – eventuelt i form av økte stykkpriser – til advokatbistand tidlig i saken kan løse en rekke saker innen de vil nå frem til domstolen.

Utviklingen i kapittel 466 som dekker utgiftene til forsvarere og bistandsadvokater har hatt en stigning i mange år, og det er utgiften til bistandsadvokater som har økt mest.

Det er imidlertid også interessant å se utgiften til advokat i straffesaker i relasjon til den budsjettmessige utviklingen hos politi- og påtalemyndigheten. Det er nærliggende å anta at en økning i ressursene til politi

² Det har ikke vært mulig å fremskaffe de resterende tallene for 2016 fra departementet.

og påtalemyndigheten fører til at flere saker avdekkes og flere tiltaler tas ut, eller at sakenes kompleksitet økes. En naturlig konsekvens av dette vil være økte kostnader til bistandsadvokater og offentlige forsvarere. Våre beregninger viser imidlertid at mens utgiftene til politi- og påtalemyndighet har økt med 87 % siden 2007, har utgiftene til advokat i straffesaker i kapittel 466 kun økt med 65 %. Utviklingen er grafisk fremstilt i figuren under. Grafen starter i 2007, slik at konsekvensene av endringen av bistandsadvokatorordningen fra 2008 blir synlige.

Advokatforeningens mener at man må se hele straffesakskjeden i sammenheng også når de gjelder budsjettet. Utviklingen går tydelig i retningen av at politiet og påtalemyndigheten har en ressurstilgang som ikke avspeiles i resten av straffekjeden.

3 LØNNS OG PRISVEKST

Utviklingen i lønns og prisnivået i Norge, både generelt og sektorspesifikt, vil være utgangspunktet for Advokatforeningens innspill til rettshjelpssatsen for bistandsadvokater, forsvarsadvokater og advokater som yter fri rettshjelp. Vi legger budsjettavtalen mellom regjeringspartiene og KrF til grunn for dette. I avtalen fremkommer det at:

- *Stortinget ber regjeringen sikre forutsigbarhet knyttet til regulering av rettshjelpssats for advokater, bl.a. ved at satsene i tilknytning til ordningene med fri rettshjelp og bistand i straffesaker samsvarer bedre med lønns- og prisutviklingen.*

Med dette som utgangspunkt har vi i år, på lik linje som i fjor, basert oss på utviklingen av disse elementene, både basert på egne beregninger foretatt av Advokatforeningen og på beregninger foretatt av Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Dette vil også være i tråd med departementets tilbakemelding fra i fjor, der det henvises til budsjettavtalen.

I departementets skriftlige tilbakemelding fra i fjor vises det til at budsjettprosessen er konfidensiell og at departementet ikke har anledning til å gi noen tilbakemelding på Advokatforeningens forslag til ny rettshjelpssats. Vi synes det er vanskelig å forstå dette, da det er mulig for andre departementer å gjennomføre tilsvarende prosesser med bransjeorganisasjoner som leverer tjenester til fastsatt sats – for eksempel fastlegene og bøndene.

Vi synes også den sammenligning departementet gjør når det vises til at man ikke kan ha forhandlinger med alle organisasjoner som får midler over statsbudsjettet, ikke er helt treffende. Advokatutgiftene på kapittel 466 og 470 beløper seg til over 1,5 milliarder kroner, noe som er et betydelig beløp. Advokatforeningen er innstilt på å bidra til å sikre at disse midlene brukes både effektivt og riktig. Det krever imidlertid at vi har en reell diskusjon om prioriteringene og mulighetene.

3.1 Lønns- og prisvekst – årlig rapport fra Teknisk beregningsutvalg (TBU)

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) avgir vanligvis to rapporter hvert år, én før og én etter lønnsoppgjørene. Rapporten i forkant av lønnsoppgjørene kommer som en foreløpig utgave i slutten av februar og som en endelig utgave i slutten av mars. Rapporten gir oversikter over lønns- og inntektsutviklingen, prisutviklingen inkludert en prisprognose for inneværende år, og utviklingen i konkurranseevnen. Den gir også en oversikt over utviklingen i internasjonal økonomi og norsk økonomi. Marsrapporten blir trykket og utgitt i NOU-serien. Etter lønnsoppgjørene i juni kommer den siste rapporten som består av en oppsummering av lønnsoppgjørene i inneværende år. Det vil være oppsummeringsrapporten som vi legger til grunn for fastsettelse av Advokatforeningens salærinnspill.

Vi benytter TBU sine tall når vi ser på lønns- og prisutviklingen i det følgende. Det vil i hovedsak være tabell 1.1. i TBUs rapport som summerer årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder.

3.1.1 Lønnsvekst

Årslønnsvekst benyttes normalt om lønnsveksten målt som vekst i gjennomsnittslønnen (eks. overtidsgodtgjørelse) for et år, målt mot gjennomsnittslønnen for et annet år (det påfølgende). Vi benytter oss av årslønnsveksttall for ansatte i staten for sammenligning i dette notatet.

For 2019 er det i statsbudsjettet foreslått å oppjustere satsen med kr 20, fra kr 1 020 til kr 1 040. Dette utgjør en økning på 1,96 %. Samtidig legger regjeringen til grunn at lønnsveksten for 2019 vil være 2,8 prosent³, noe som innebærer at økningen i rettshjelpsatsen er justert 0,84 % lavere enn det regjeringen legger til grunn at lønnsveksten for 2019 vil bli.

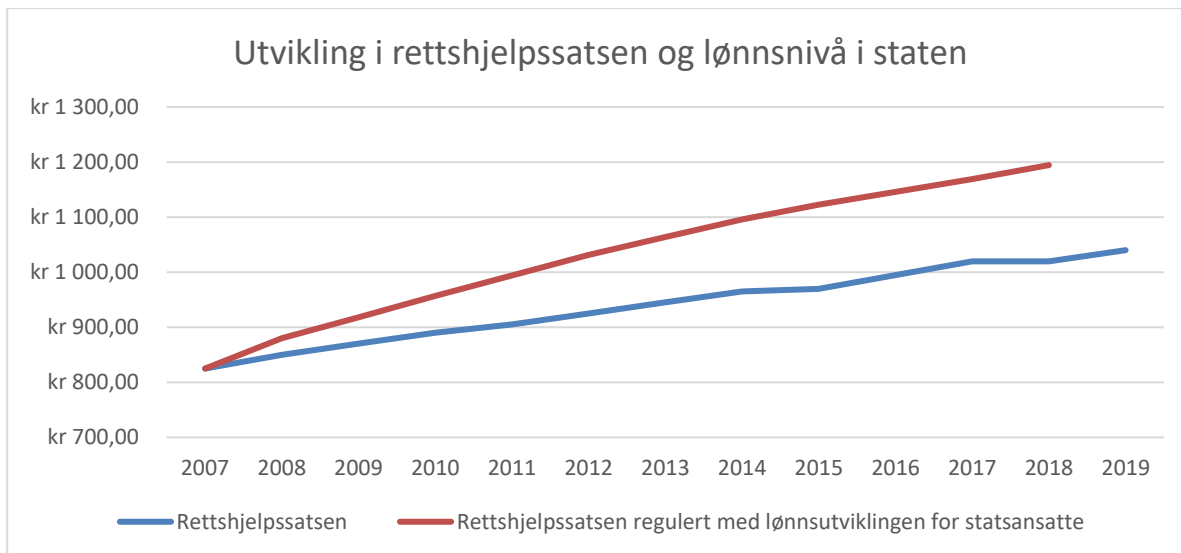
Årslønnsveksten i staten er av TBU beregnet til 2.5 prosent⁴ fra 2017 til 2018

Den konkurranseutsatte industrien endte sine forhandlinger for industriarbeidere med en lønnsøkning på 2,8 % for 2018. Funksjonærene i industrien forhandler sin lønn lokalt og har tradisjonelt havnet noe over det sentrale nivået. Advokatforeningen vil poengtere at resultatet i frontfaget ikke er ment å være en fasit men samtidig peke på at utviklingen av rettshjelpssatsen har ligget under frontfagenes resultat de siste årene.

Ser vi på utviklingen av forholdet mellom rettshjelpsatsen og lønnsutviklingen i staten i et historisk perspektiv fra 2007 til i dag, kan det grafisk illustreres som følger:

³ Statsbudsjettet 2019 tabell 2.1. hovedtall

⁴ TBU 2018 etter inntektsoppgjørene side 18.

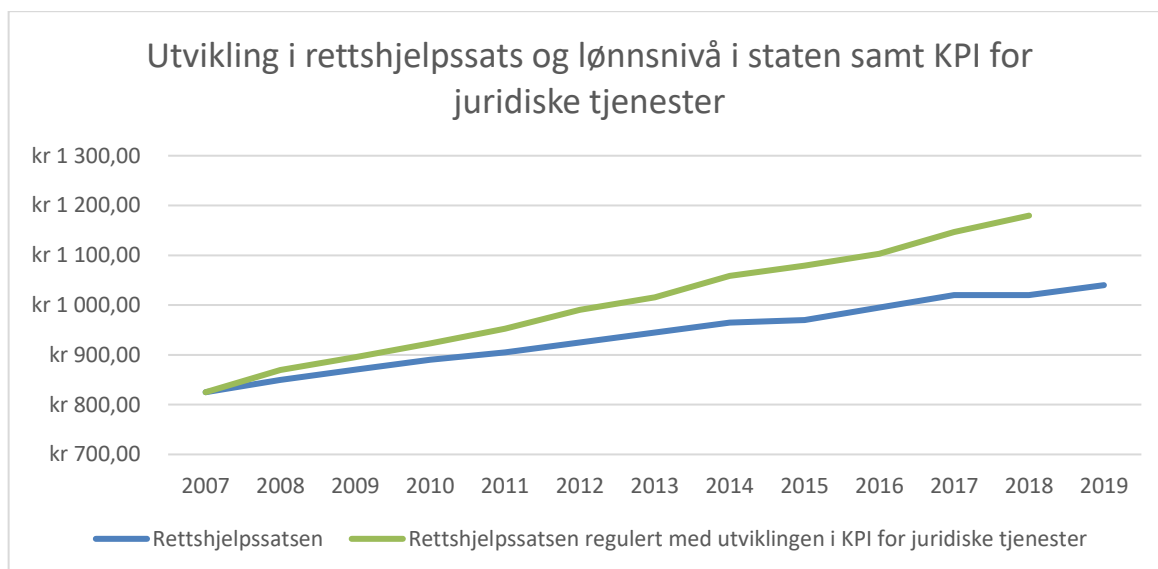

Det har således oppstått et gap mellom lønnsutviklingen og utviklingen av rettshjelpssatsene.

3.1.2 Prisvekst

Når vi bruker begrepet prisvekst vises det til konsumprisindeksen (KPI) som er et mål for prisnivået til konsumprodukter. Dette viser prisutviklingen på varer og tjenester som private husholdninger etterspør.

Det finnes KPI for en rekke ulike tjenester, herunder juridiske tjenester. Denne indeksen startet i 2007 og våre tall går derfor ikke lengere tilbake enn dette. I dette notatet bruker vi KPI for juridiske tjenester for å vise utviklingen innen sektoren der advokatene som mottar salær i forbindelse med fri rettshjelp eller straffesaker opererer. Herunder ses utviklingen i rettshjelpssatsen opp mot utviklingen i KPI.

Tendensen er den samme som før lønnsutviklingen, noe som er å forvente da advokatvirksomhet er en kunnskapsbasert tjeneste.

3.2 Priser på sammenlignbare juridiske tjenester

Ved fastsettelse av rettshjelpssatsen er det relevant å sammenligne med satsen som betales av kommune, stat og andre aktører som ofte representerer motparten i saker med fri sakførsel.

3.2.1 Prisen stat og kommune betaler for advokat

Advokatforeningen har gjennomgått en rekke dommer der den som har saksøkt staten er blitt tilkjent fri sakførsel, og dommer der sakstypen tilsier at fri rettshjelp ofte tildeles etter søknad. Det er interessant å se på hva statens advokat har blitt tildelt i sakskostnader per time, da sammenligningen med den gjeldende rettshjelpsatsen på domstidspunktet tydeliggjør eventuelle forskjeller i statens betalingsvilje knyttet til advokattjenester i en type sak.

Regjeringsadvokaten representerer staten i en rekke saker der borgerens representasjon honoreres etter rettshjelpsatsen. Advokatforeningen har derfor gjennomgått en rekke saker på områdene psykisk helsevern, trygde- og utlendingsrett for å sammenligne statens salærkrav med advokater som arbeider for rettshjelpssats.

I 2017 førte Regjeringsadvokaten flertallet av sine 815 saker selv⁵. Regjeringsadvokatens egen salærsats lå på 1450 kroner per time⁶ i 2017, altså mer enn fire hundre kroner over den offentlige rettshjelpssatsen i 2017.

De resterende rettssakene ble ført av eksterne advokatfirmaer for Regjeringsadvokaten. Sakene som settes ut gjennom Regjeringsadvokaten til eksterne advokatfirmaer er blant annet saker som knytter seg til tvungent psykisk helsevern, samt saker på trygde- og utlendingsrettsområdet. Statens motpart har ikke automatisk krav på fri sakførsel i disse sakene, men dette er typiske saker som omfatter ressursvake grupper og som derfor etter søknad kan innvilges fri sakførsel. Det er derfor særlig interessant å sammenligne statens advokat sitt salær i disse sakene med rettshjelpssatsen, da begge parter potensielt blir honorert av staten i samme sak.

Rammeavtalene mellom Regjeringsadvokaten og de samarbeidende firmaene godtgjøres ifølge Regjeringsadvokatens årsrapport av 2017⁷ etter stykkpris, men omfanget av eller detaljene rundt stykkprisens størrelse eller sum er ukjent for Advokatforeningen.

Flere sakskostnadsoppgaver⁸ fra ulike advokater som har vunnet saker på vegne av staten viser at staten betaler egen advokatbistand langt høyere enn annen advokatbistand som dekkes av rettshjelpsatsen. Salæret som kreves av statens advokater varierer fra 1600 til 2500 kroner per time. Nedenfor ses en forenklet oversikt. (For en mer omfattende gjennomgang, se vedlegg 4).

---

⁵ Regjeringsadvokatens årsrapport 2017

⁶ Se dom av 16-174248ASK-BORG/04. Vedlegg kan oversendes

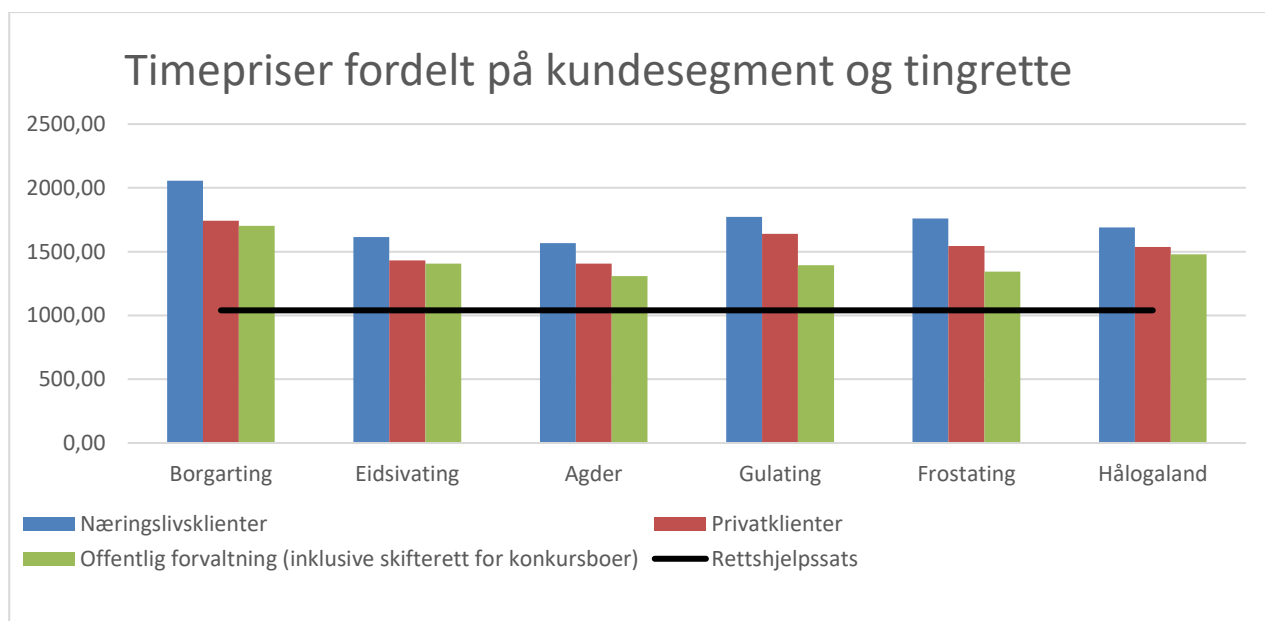
⁷ <https://www.regjeringen.no/contentassets/b831a4fd35c748b68157eae52659b5b4/arsrapport2015-regjeringsadvokaten.pdf>

⁸ Se vedlegg for detaljert informasjon

År	Saksnummer	Statens eksterne advokat – salærsats krevd	Retts hjelpssats på gjeldende tidspunkt
2004	LB-2004-2068	Salærsats og timetall ikke oppgitt. Total: 3500,-	
2012	LB-2012-42853	Sats og timeantall ikke oppgitt. Total: 24 661,-	905 kr
2013	TAHER-2013-145040	1350 kr (4,5 t = 6075)	945 kr
2013	LB-2013-99516	Se merknad	945 kr
2014	LB-2014-12118	1700kr x 8 t (total 17000, mulig rettsgebyr mm).	965 kr
2015	15-031290FØR-ALAG	1700 kr	970 kr
2016	LB-2016-112	Salærsats og timeantall ikke oppgitt. Total: 75 000,-	995 kr
2017	16-069468ASD-BORG/03	2500 kr	1020 kr
	16-118143FØR-BORG/01	1600 kr	
	17-003037FØR-FROS	1700 kr (75000)	

I Advokatforeningens bransjeundersøkelse for 2017/18 fremkommer det også at når det offentlige Norge kjøper juridiske tjenester, betales en høyere pris enn når det offentlige betaler for forsvarer, bistandsadvokater eller for fri retts hjelp. Vi har i bransjeundersøkelsen spurt om timepriser knyttet til ulike markeder. Her fremkommer følgende gjennomsnittstimepriser presentert med regional fordeling:

Som vi ser av de grønne søylene betaler det offentlige advokaten gjennomsnittlig kr 1 300-1 600 per time.

Settes dette i relasjon til tall fra Salærunderøkelsen fra 2017 som viser sammenhengen mellom andelen saker som er finansiert av rettshjelpssats og prisen når samme advokatvirksomhet representerer det offentlige i sakstyper som kvalifiserer til fri rettshjelp, er sammenhengen tydelig.

Sammenheng mellom andel saker med rettshjelpssats og timepris til det offentlige		
Hvor stor andel saker med rettshjelpssats har virksomheten		Gjennomsnittspris
Liten andel - mindre enn 10%	kr	1 587,00
Lav middels andel - mellom 10-20%	kr	1 434,00
Høy middels andel - mellom 20-50%	kr	1 358,00
Høy andel -mer enn 50%	kr	1 278,00
Gjennomsnitt	kr	1 419,00

Tabellen over viser gjennomsnittsfaktureringsprisen hos advokater som representerer det offentlige i saker der den private part har fri rettshjelp. Gjennomsnittsprisen er rund 1400 kroner, i motsetning til den private parts advokat som mottar rettshjelpssalær som på daværende tidspunkt var på 1020 kroner.

Tall fra salærunderøkelsen fra 2017 viser også at advokater som representerte stat eller kommune i snitt fakturerte en høyere timepris enn advokater som tok oppdrag for staten, men som fakturerte rettshjelpssats.

I undersøkelsen svarte 150 advokater at de hadde representert staten i saker der motpartens advokat også var finansiert av staten, men etter lov om fri rettshjelp. Tabellen under viser at advokatene som representerte staten betales nesten 40% mer enn advokatene som representerer motparten via fri rettshjelp.

Salærsats fakturert det offentlige i sak der motpartens advokat fakturerte rettshjelpssats		
		Gjennomsnitt
Timepris ved enkel timebetaling	kr	1 480,00
Estimert timepris ved betaling per sak	kr	1 318,00
Estimert timepris ved avtale med offentlig aktør	kr	1 424,00

Samlet sett viser disse undersøkelsene tydelig at næringslivet og private klienter betaler best, og at det offentlige ligger nærmere prisen som faktureres private klienter enn det som ytes som rettshjelpssats for klienter som har innvilget fri rettshjelp.

For en advokat er det altså mer økonomisk gunstig å bistå det stat og kommune enn å påta seg fri rettshjelpsaker.

3.2.2 Prisen private klienter betaler for advokat

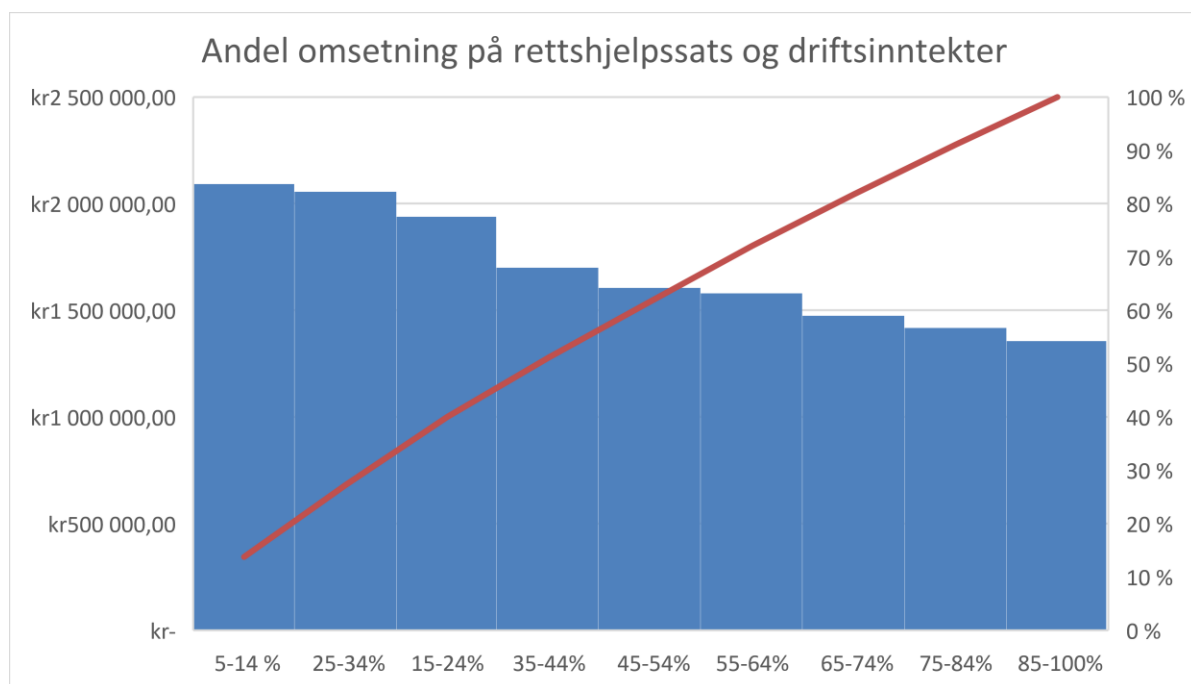
Et alternativ for advokater som har sitt primære virke innen oppdrag finansiert av rettshjelpssatsen, vil være å erstatte disse oppdragene med oppdrag betalt direkte av private klienter. Det fremstår derfor som naturlig å sammenligne rettshjelpssatsen med oppdrag der advokatene fakturerer private klienter.

Advokatforeningens bransjeundersøkelse fra 2017/18 inkluderte særlige spørsmål knyttet til timesats som faktureres private klienter. Resultatet viste en gjennomsnittspris på 1609 kroner timen⁹.

Gjennomsnittsinntekten til advokater som tar en større andel oppdrag honorert med rettshjelpssatsen ligger lavere enn gjennomsnittsinntekten til advokater som tar en mindre andel av disse sakene. Tabellen under illustrerer forskjellen – her benyttes samme utvalg som i regnskapsanalysen fra bransjeundersøkelsen, se vedlegg 2.

Andel offentlig salær	Sum driftsinntekter
5-14 %	kr 2 092 450,92
15-24%	kr 1 939 161,92
25-34%	kr 2 056 964,09
35-44%	kr 1 699 884,71
45-54%	kr 1 605 512,17
55-64%	kr 1 580 002,61
65-74%	kr 1 475 507,25
75-84%	kr 1 418 484,38
85-100%	kr 1 355 836,81

Det fremstår altså ikke som økonomisk gunstig å ta en stor andel fri rettshjelpssaker. Grafisk kan forholdet illustreres som under:

⁹ Bransjeundersøkelsen 2017/18

3.3 Estimert normalinntekt

I departementets svarbrev på Advokatforeningens innspill til rettshjelpsatsen i fjor, ble det pekt på at et estimat på inntekt/utbytte en advokat som kun tar oppdrag på offentlig rettshjelpsats vil kunne oppnå, gir en indikasjon på om advokaten oppnår en rimelig lønn og kan leve av slike oppdrag alene.

Dersom reallønnen for advokater beregnes med utgangspunkt i tallene fra salærundersøkelsen fra 2017, og det legges til grunn at advokaten får offentlig salær for samtlige timer vedkommende jobber, vil regnestykket bli som følger:

1695 timer på et år, korrigert for faktureringsgrad på 75 prosent gir 1271 fakturerbare timer à kr 1020 kroner timen. Dette gir en teoretisk maksinntekt på 1 296 675 kroner for virksomheten. Analyse av advokatenes regnskap fra i år (se vedlegg 2) viser at 46 % går til drift av virksomheten. Det utgjør 596 470 kroner, og advokaten vil stå igjen med 700 204 kroner. Fra dette skal det imidlertid dekkes sosiale kostnader som pensjon og forsikringer. For å kunne sammenligne med arbeidstakere i det offentlige må vi ta høyde for utgifter til sosiale kostnader, her legger vi 12 prosent til grunn for å kunne tilsvare en offentlig pensjonsordning. For å finne en normalinntekt som kan sammenlignes med inntekt for offentlig ansatt, må utgifter til sosiale kostnader trekkes fra. Det betyr at en estimert normalinntekt for en advokat vil utgjøre kr 700 204, og det vil tilsvare en inntekt for offentlig ansatt på kr 625 182 kroner.

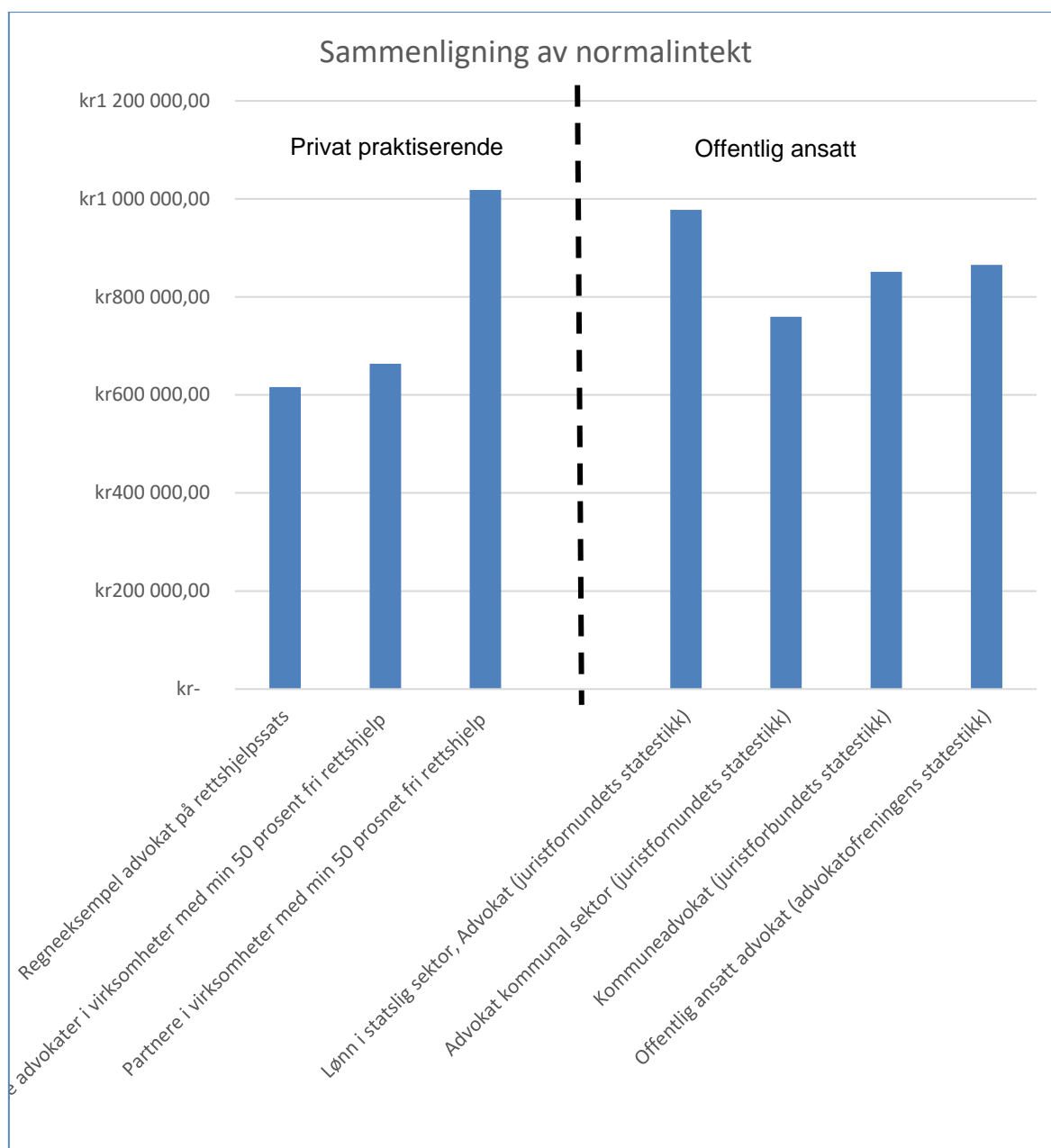
Eksempler på økonomien til en typisk advokat som tar saker som er betalt av rettshjelpssats finnes det uendelige variasjoner av. Regnestykket over er kun ment som en grov skisse, men gir likevel et referansepunkt for det videre arbeid. Samtidig viser det en mulig maksinntekt for advokater som bare jobber med offentlig salær, men vi kan også beregne en gjennomsnittlig inntekt for de advokatene som inngår i rettshjelpadvokatsegmentet.

Departementet gir i brevet også uttrykk for at det ikke uten videre er gitt at en advokat som baserer hele sin inntekt på offentlig salær nødvendigvis skal tjene mer enn en kommune- eller statsansatt. Vi mener at det riktige i tilfelle ville være å sammenligne med *advokater* ansatte i stat og kommune.

Nedenfor er en tabell som sammenligner en estimert normalinntekt med følgende stillingskategorier: offentlig ansatt advokat (Juristforbundet statistikk), offentlig ansatt advokat (Advokatforeningens statistikk) og rettshjelpsadvokatene (Advokatforeningens statistikk¹⁰) kommuneadvokat og advokat i kommunal sektor (Juristforbundet statistikk). Den viser at alle grupper offentlig ansatte advokater har en gjennomsnittsinntekt som er høyere enn en estimert normalinntekt for en advokat på rettshjelpsats.

---

¹⁰ Beskrivelse av rettshjelpsadvokatsegmentet finnes i vedlegg 1

3.4 Lønnsutvikling i sammenlignbare yrker

3.4.1 Lønnsutviklingen statsansatt – generelt

For å gi et historisk perspektiv sammenligner tabellen under lønnsutviklingen for statsansatte med utviklingen i rettshjelpssatsen. Den viser at lønnsutviklingen til statsansatte har vært betydelig høyere enn utviklingen i rettshjelpssatsen hvert eneste år de siste ti år.

År	Økningen i rettshjelpssats i prosent fra foregående år	Lønnsutviklingen statsansatte	Differensen
2008	3,03 %	6,70 %	-3,67 %
2009	2,35 %	4,40 %	-2,05 %
2010	2,30 %	4,50 %	-2,20 %
2011	1,69 %	4,20 %	-2,51 %
2012	2,21 %	4,10 %	-1,89 %
2013	2,16 %	3,50 %	-1,34 %
2014	2,12 %	3,40 %	-1,28 %
2015	0,52 %	2,80 %	-2,28 %
2016	2,58 %	2,40 %	0,18 %
2017	2,51 %	2,30 %	0,21 %
2018	0,00 %	2,50 %	-2,50 %
2019	1,96 %	-	

3.4.2 Lønnsutvikling dommere

Advokatforeningen mener også at det kan være grunn til å se hen til lønnsutviklingen til andre juristyrker, primært fordi det rekrutteres fra samme personkrets og utdannelsesnivå.

Lønnskomponenten for advokater som mottar offentlig salær kan sammenlignes med den som gjelder for dommere. Lønnsutviklingen for dommere fra 2015 til 2018 har ligget omtrent på samme nivå som lønnsutviklingen i Norge generelt. Se tabellen under:

Nivået på dommerlønnen for 2018/2019 er ikke avklart innen dette notatet ferdigstilles, men herunder ses utviklingen i dommerlønninger:

Utvikling i dommerlønninger i kroner tusen						
Dommer	2015/2016		2016/2017		2017/2018	
T0 - Tingrettsdommer	kr	1 061	kr	1 091	kr	1 117
L0 – Lagdommer	kr	1 114	kr	1 145	kr	1 173
			Vekst siden foregående år			
			2,83 %		2,38 %	
			2,78 %		2,45 %	

3.4.3 Utvikling i normaltariffen til leger

Leger er et godt eksempel på en sammenlignbar yrkesgruppe med omtrent samme inntektsnivå som advokater, som også er organisert gjennom private virksomheter. Det bemerkes imidlertid at leger i begrenset grad har anledning til å finne arbeidsplasser som ikke er finansiert av staten.

Likevel er det relevant å sammenligne utviklingen av rettshjelpssatsen med utviklingen av normaltariffen for fastleger, da dette er en yrkesgruppe med delvis tilsvarende utdannelsesnivå, forventning om løpende etterutdanning og som primært er betalt av det offentlige. Legene er også ofte selvstendig næringsdrivende.

År	Inntektsøkning i normaltariffen	Lønnsøkning i Norge	Økning i det offentlige salær	Differanse mellom tariff og salær
2010	2,50 %	3,60 %	2,30 %	-0,20 %
2011	3,50 %	4,20 %	1,70 %	-1,80 %
2012	3,70 %	4,00 %	2,20 %	-1,50 %
2013	3,20 %	3,90 %	2,20 %	-1,00 %
2014	3,10 %	3,10 %	2,10 %	-1,00 %
2015	2,50 %	2,70 %	0,50 %	-2,00 %
2016	2,30 %	2,40 %	2,60 %	0,40 %
2017	2,40 %	2,60 %	2,50 %	0,1 %
2018	3,80 %	2,30 %	0,00 %	-3,80 %
2019			1,96 %	

Det er ikke store avvik mellom økningen i normaltariffen og lønnsøkningen i Norge generelt.

3.5 Oppsummering pris- og lønnsutvikling

Oppsummert ser vi at utviklingen i rettshjelpsatsen er lavere enn utviklingen i alle andre sammenlignbare indekser. Inntektsutviklingen for advokater som har en stor andel av virksomheten honorert av rettshjelpsatsen, har hatt en svakere lønnsutvikling enn lønnsutviklingen i sammenlignbare yrker. Inntektsnivået for disse advokater er også lavere enn andre advokater, også advokater ansatt i staten.

4 KOSTNADSUTVIKLINGEN I ADVOKATBRANSJEN

4.1 Effektivisering

Når en vurderer kostnadsutviklingen er det relevant å se på potensielle effektiviseringstiltak hos advokatene i straffesaker og saker med fri rettshjelp. Departementet tok opp dette som et element i forbindelse med fjorårets drøftinger og pekte særlig på effektivisering som følge av digitalisering. Advokatforeningen vil peke på noen sørlige forhold i den sammenheng.

Departementet har tidligere peker på at det må tas høyde for avbyråkratisering- og effektiviseringsreformen. En rekke saker knyttet til avbyråkratiseringsarbeidet er relevante for advokatsektoren. Advokatforeningen ønsker i den anledning å vise til at det i Stortingets innstilling fremkommer at:

- I næringslivet er det en årlig vekst i produktiviteten. Det er rimelig å legge til grunn at det også vil være en produktivetsvekst i offentlig forvaltning som kan hentes ut med riktige insentiver.

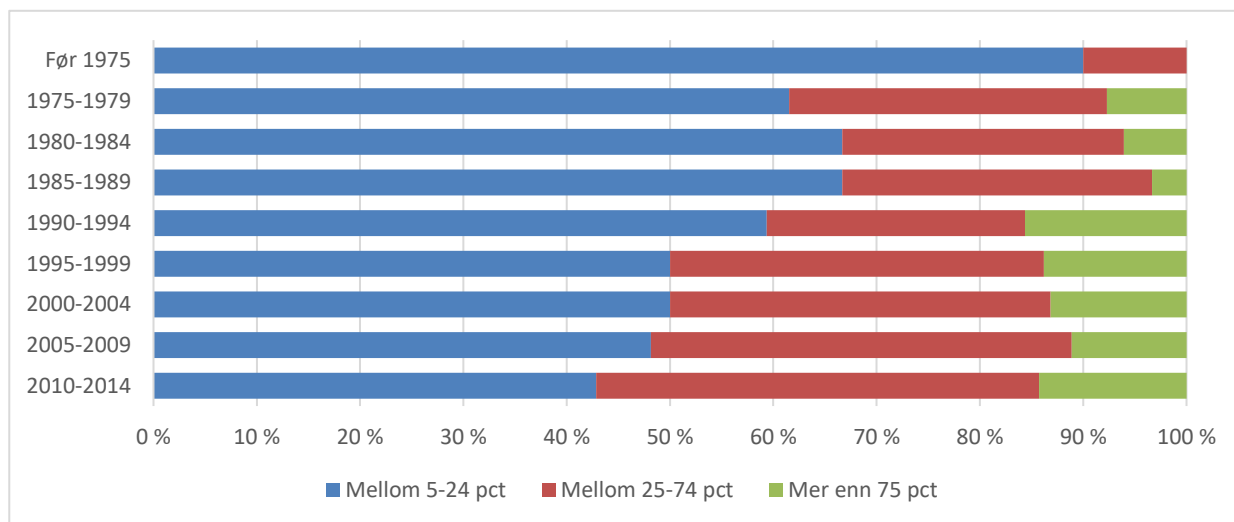
Det er Advokatforeningens forståelse at effektiviseringen som det vises til her allerede er påvist i næringslivet, herunder også i advokatbransjen.

4.1.1 Driver advokatene effektivt?

Departementet antydte ved fjorårets drøftinger at det er rom for effektivisering av advokatdriften, med henvisning til at over halvparten av inntekten brukes på driftskostnader (kostnadskomponenten). Våre undersøkelser (se vedlegg 2) viser at det i utgangspunktet er det stor forskjell på hvor stor andel

virksomhetene bruker på driftskostnader, men noen tendenser er tydelig; jo større andel saker som virksomheten har på fri rettshjelp, desto mindre er drifts- og lokalkostnadene generelt innenfor samme geografiske område. Det tyder på at advokatene som tar store andeler av sakene på fri rettshjelp tilstreber å drive effektivt.

En annen tendens som understreker dette bildet, er koblingen mellom tidspunktet advokaten er uteksaminert på og andelen av saker på rettshjelpssats. Tendensen, som illustrert nedenfor, er at jo eldre og mer erfaren advokaten er, desto færre saker har man på rettshjelpssats.

4.1.2 Digitalisering

Digitaliseringen endrer hverdagen til advokaten, og ofte innebærer det mer effektiv tidsbruk. Men dessverre er det ikke alltid slik – for flere av datasystemene er de lagt opp på en slik måte at det innebærer tidsbesparelser for staten, men mer tidsbruk for advokaten. Administrative oppgaver blir flyttet fra staten til advokaten – kopiering, utskrifter, kryptering, merarbeid med innarbeiding av nye dokumenter. Advokatene må investere i hardware (PC, skjermer til fremvisning, PC til bruk i retten) og programvare (Adobe, sikker filoverføring). Innsparingene kommer det offentlige til gode, kostnadene tar advokatene – helt uten kompensasjon.

En utfordring for advokater er å forholde seg til ulike måter å kommunisere med det offentlige på. Flere ulike offentlige datasystemer er ikke samordnet. Det finnes eksempelvis et system for å kommunisere med domstolene om sivile saker samt innsendelse av salær oppgave i straffesaker (Aktørportalen), et system for å oversende straffesaksdokumenter (Altinn), et annet for søknad om fri rettshjelp til Fylkesmennene (Rettsråd.no) og enda et for å få oversendt dokumenter fra UDI. Det kan på mange måter virke som om vi er i en digital mellomfase der de reelle effektiviseringsgevinstene ikke er fullt ut realiserbare. Og systemene brukes til mer enn de er moden for. En standard salær oppgave kan leveres på en grei måte, men går advokaten litt utenfor dette formatet, svikter systemet. Da får advokaten et *betydelig* merarbeid med å overbevise retten om at papir likevel må være tillatt. Aktørportalen legger for eksempel store sperrer i forhold til å legge inn hele variasjonen av salær. Dette har utviklerne ikke klart å ta høyde for.

Digitaliseringen medfører samtidig økte krav knyttet til datasikkerhet, opplæring og utstyr. Advokater behandler store mengder sensitive data og er underlagt streng taushetsplikt, noe som stiller stort og kostnadsdrivende krav til digitale systemer.

Det er ikke Advokatforeningens opplevelse at det per i dag er mulig å peke på en kostnadsreducerende eller økende effekt av digitaliseringen, men det er en utvikling som vi kommer til å følge videre.

4.1.2.1 Aktørportalen

Advokatforeningen ønsker Aktørportalen velkommen, og ønsker også på sikt en løsning som bidrar til å redusere tidsbruken i de ulike sakene, imidlertid er det flere konkrete elementer som dessverre bidrar til å øke tidsbruken. Spesielt det at løsningen per i dag ikke kan kobles opp direkte mot advokatenes fagsystemer for sakshåndtering og fakturering. Dette med fører i praksis at en rekke aktiviteter må gjøres i to ganger. Samtidig er det et system som flytter en del administrative oppgaver fra domstolene og over på advokatene. Som eksempel kan nevnes at advokater som skal sende inn presseskriv med mange vedlegg, må bruke flere timer bare for å få alt på plass. Det skjer ofte at når nesten alle vedleggene er lagt ved og merket på riktig måte, så kastes man ut av systemet og må begynne på nytt. Tre-fire timers arbeid med dette, for noe som tidligere tok en halv time, får vi ofte frustrerte henvendelser om. Det er også påtakelig at man fortsatt ikke klarer å produsere utdrag etter utdragslovstruktur i dette systemet. Domstolenes oversendelse av filen som skal brukes i retten kommer ofte etter at advokatene har gjort sine forberedelser, og må da ta et ekstraarbeid med å innarbeide henvisninger til andre sidetall. Vi antar at dette vil bli bedre når utviklingen av Aktørportalen er kommet lenger – men foreløpig er det slik at Aktørportalen i stor grad er tilpasset domstolenes behov, mens man har gjort den obligatorisk før den er tilpasset advokatenes behov.

4.1.2.2 Altinn

Overendelse av straffesaker foregår i dag via Altinn, noe vi har lest i media at politiet er svært fornøyd med. De peker på besparelse av tid og utgifter. For advokatene er situasjonen en annen. Altinn er ikke er organisert for dette formålet.

En utfordring er at det er lett å gjøre manuelle feil, slik at taushetsbelagte dokumenter blir sendt til feil mottaker, som i tilfellet der Elden amatørteater fikk tilsendt en rekke saksdokumenter¹¹ som skulle til advokatfirmaet Elden. Advokatforeningen får også med jevne mellomrom tilsendt dokumenter som skal til advokater, senest skjedde det i går.

En annen utfordringen med Altinn er at det ikke er mulig å opptre som advokat, her agerer man enten som virksomhet eller som privatperson. Det innebærer at politidokumenter til alle advokatene i et advokatfirma blir sendt til firmaet, og man er nødt til å åpne forsendelsen for å finne ut hvilken advokat som er adressat. Advokatfirmaet Elden har måttet ansette en egen person til å fordele alle forsendelsene fra politiet via Altinn til riktig advokat. Også for de advokatfirmaene som ikke har mulighet til dette, har det betydd mye ekstraarbeid. (Noe annet er at dette systemet eklatant bryter med advokatenes taushetsplikt – det er umulig å sikre den interne taushetsplikten, som er foreslått skjerpet med en ny advokatlov.)

Et tredje problem er manglende muligheter til å få med seg kommentarer advokaten har innarbeidet når nye kopisett blir tilsendt. Advokatene taper gjenbrukseffekt når markeringer og kommentarer i første sett ikke kan overføres til den oppdaterte filen, siden sidetallene ikke lenger stemmer.

Det er vanskelig å se at det kan argumenteres for at denne utviklingen har medført en effektivisering på advokatens hånd.

---

¹¹ <https://rett24.no/articles/straffesaker-sendes-feil-hele-tiden>

4.1.2.3 Manglende helhetstenking

Utover aktørportalen og Altinn benytter flere advokater seg av henholdsvis eDialog når de har utlendingssaker og andre systemer når det er saker hos fylkesmennene. Dette reiser flere utfordringer. For det første er de ulike systemene ikke bygget over samme lest og har ulik intern logikk, noe som er tidkrevende å sette seg inn i. Videre har systemene begrenset evne til å samhandle digitalt med advokatenes egne interne dokumenthåndteringssystemer. Dertil kommer at det finnes en rekke lokale «saksbehandlingsregler» fra de ulike domstolene. De krever at advokatene skal settes seg inn i deres individuelle rutiner og etterleve disse. Det går greit dersom advokaten bare prosederer i en domstol, men verre om man prosederer i flere ulike.

4.2 Økt byråkratisering

Som nevnt tidligere har advokatene en gjennomsnittlig faktureringsgrad på 75 %. Dette skyldes at mye av den tiden som advokaten tilbringer på sitt kontor ikke kan faktureres. Advokatpraksiser er omfattet av en rekke krav som omfatter de fleste selvstendige næringsdrivende, samt noen enkelte krav som er særegne for advokatyret. Ved siden av at det stilles krav til bokføring og forsvarlig arkivhold m.v., er det også tid som medgår til vedlikehold og support på teknisk utstyr, administrasjon, samtaler med personer det ikke oppstår noe klientforhold til, ikke-fakturerbar tid som brukes på klienter og så videre. Regulatoriske forhold påvirker også faktureringsgraden, for eksempel nytt hvitvaskingsregelverk.

4.2.1 Hvitvasking

Advokaten har et viktig samfunnsansvar i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet, og er derfor pålagt omfattende et omfattende regelverk som skal forhindre hvitvasking. I motsetning til bankene er advokaten ikke alltid underlagt hvitvaskingsreglene. Er sentral del av advokatens arbeid er derfor å vurdere hvorvidt hvert enkelt oppdrag omfattes av reglene eller ikke. Grensedragningen er kompleks og vanskelig fordi regelverket ikke er utarbeidet med tanke på advokatvirksomhet, men finansforetak. Konsekvensen av å trå feil er mulig straffeansvar og høye bøter. Det er derfor en tidkrevende vurdering som må dokumenteres godt. Utarbeidelse av risikovurdering, rutiner, kundetiltak og opplæring i nye systemer som håndterer disse kravene tar tid fra advokatens primæraktivitet – å yte god retts hjelp. Etter at ny hvitvaskingslov trådte i kraft i 2018 har kretsen av klienter som medfører omfattende kontroll økt, noe som stiller ytterligere krav til de undersøkelsene advokaten skal gjennomføre. Å etterleve hvitvaskingsreglene er tidkrevende for advokaten, men det er ikke tid som advokaten kan fakturere klienten.

4.2.2 Personopplysningsloven (GDPR)

EUs personvernforordning (GDPR) trådte i kraft i juli 2018. Forordningen har ført til større bevissthet om personopplysningsregelverket, i tillegg til at det er innført nye plikter. Man risikerer store bøter dersom man ikke etterlever regelverket. GDPR har derfor ført til at det brukes mer tid på administrasjon, herunder dokumentasjon og vurdering av lovligheten av behandlinger. I tillegg skal man overholde informasjonsplikten overfor de registrerte. Videre skal man besvare innsynshenvendelser i tråd med GDPR artikkel 15. Man skal også etterleve strenge sletterutiner, som innebærer at man til enhver tid må vurdere om man fremdeles har et formål med behandlingen og om behandlingsgrunnlaget er tilstede.

4.3 Etterutdanning

Advokatforeningen stiller etterutdanningskrav til sine medlemmer. Advokaten må kunne dokumentere minimum 16 timer i året, eller 80 timer over 5 år. Dette er et krav Advokatforeningen stiller til sine medlemmer for å sikre høy kvalitet på de tjenestene våre medlemmer leverer. De timene som Advokaten bruker på etterutdanning og faglig oppkvalifisering kan de selvsagt ikke fakturere klientene, men samtidig er det ikke bare pålagt, men også helt nødvendig for å kunne tilby forsvarlige tjenester.

5 REGULERING AV RETTSHJELPSSATSEN OG STYKKPRISENE

Salæret til advokater som yter fri rettshjelp og bistår i straffesaker består i all hovedsak av to elementer som vi i dette notatet forsøker å skille mellom forventningene til. På den ene siden er det driftskostnader (vi betegner dette **kostnadskomponenten**) og på den andre siden lønnsutviklingen (vi betegner denne **lønnskomponenten**). På bakgrunn av fjorårets drøftinger forstår vi at departementet er innstilt på en slik fordeling. Mer detaljerte beregninger for reguleringen finnes i følgende vedlegg:

- Vedlegg 1: Metode og beregningsgrunnlag
- Vedlegg 2: Detaljert beregning av forholdet mellom kostnads- og lønnskomponenten
- Vedlegg 3: Detaljert beregning av lønnskomponenten

I de påfølgende avsnitt er disse beregningene oppsummert. Forslag til endring i stykkprisene finnes i eget notat.

5.1 Forholdet mellom kostnadskomponenten og lønnskomponenten

I den følgende ber regner vi forholdet mellom kostnadskomponenten og lønnskomponenten.

I forbindelse med Advokatforeningens bransjeundersøkelse henter vi inn regnskapstall for samtlige advokatvirksomheter via regnskapsregisteret i Brønnøysund. Samtidig ber vi gjennom bransjeundersøkelsen virksomhetene om å fordele driftskostnadene på fire kategorier:

- lønns- og personalkostnader,
- kostnader for kontorlokaler samt driftskostnader,
- IKT-kostnader
- andre kostnader.

Omsetningen knyttet til rettshjelpssats utgjør en svært ulik prosentandel av totalomsetningen for de forskjellige virksomhetene. For noen ganske få virksomheter utgjør rettshjelpssats omtrent hele omsetningen, for andre firmaer vil andelen ligge på under 10 %. Dette påvirker hvor stor andel lønnskostnadene og/eller utbytte utgjør av virksomhetens totale omsetning. For virksomheter hvor den prosentvise andelen av omsetningen i stor grad er knyttet til utløsning av rettshjelpssats, vil denne andelen være lavere fordi lønningene totalt sett vil være lavere og vice versa.

For å kunne vise mest mulig korrekt fordeling av lønns- og kostnadskomponentene har vi sett på fordelingen av driftskostnader og lønnskostnader fra virksomhetenes regnskaper. Her har utgangspunktet vært de 191 firmaene/enkeltpersonforetakene som i bransjeundersøkelsen har svart på spørsmålet om omsetningsfordeling på hhv. rettshjelpssalær og næringsliv og/eller privatkunder. Med utgangspunkt i nominelle snitt fra regnskapene har vi beregnet andelen av inntekten som går til å betjene driftskostnadene.

5.1.1 Korrigering for salærforskjeller

Når vi skal beregne forholdet mellom lønns- og kostnadskomponenten må vi primært forholde oss til inntektene som er knyttet til offentlig salær. Regnskapsanalysen (se vedlegg 2) baserer seg imidlertid på hele bedriftens omsetning. Utfordringen er å klarlegge hvor mye av det offentlige salæret som går til å dekke driftskostnader. Dersom en advokatvirksomhet fakturerer 1/3 mer til en privat klient enn rettshjelpssatsen, er det naturlig at regnestykket korrigerer for dette.

Hvis vi legger til grunn at alle inntekter / fakturerte timer i likt omfang går til å dekke driftskostnadene, er det tydelig at en større prosentvis andel av inntektene på en time på rettshjelpssats går til å dekke driftskostnadene. Med utgangspunkt i samme segmentering som tidligere, kan vi beregne oss frem til følgende:

Andel offentlig salær	Antall	Andel av en fakturert offentlig salærtime som går til å betjene driftskostnader	Andel av en fakturert privattime som går til å betjene driftskostnader
5-14 %	54	47 %	29 %
15-24%	43	49 %	30 %
25-34%	16	58 %	36 %
35-44%	15	38 %	25 %
45-54%	21	44 %	31 %
55-64%	14	48 %	33 %
65-74%	6	41 %	28 %
75-84%	7	42 %	29 %
85-100%	15	28 %	20 %
TOTAL - gjennomsnitt	191	46 %	29 %

Her illustreres forholdet mellom hvor stor andel av driftskostnadene som dekkes av fakturerte timer på henholdsvis rettshjelpssats og til andre klienter. Her vises forskjellen i lønnsomheten mellom private klienter og saker på rettshjelpssats – og dermed andelen av fakturerte timer som går til å dekke driftskostnader.

Advokatforeningen setter forholdet mellom kostnadskomponenten og lønnskomponenten til 46 % for kostnadskomponenten og 54 % for lønnskomponenten.

5.2 Lønnskomponenten

For å kunne utarbeide et forslag til nivå på lønnskomponenten kan det være viktig å se på flere elementer. I det følgende går vi gjennom utviklingen i gjennomsnittslønnen i samfunnet for ulike grupper det er relevant å sammenligne advokatene med.

5.2.1 Lønnsutviklingen

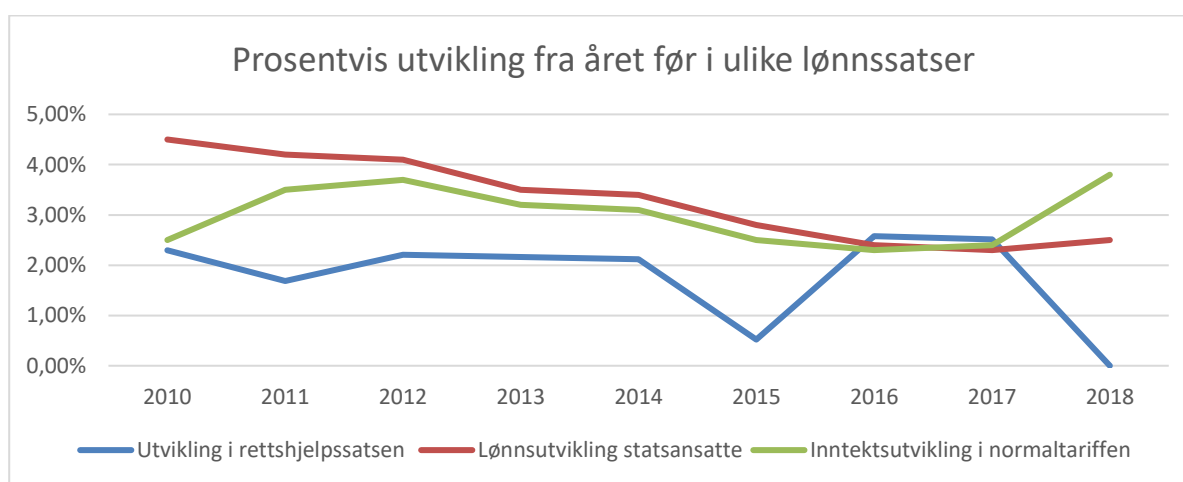
Forhandlingene om rettshjelpssatsen er ikke et lønnsoppgjør i og med at salæret består av driftskostnader og lønnskostnader, to enheter som til dels kan utvikle seg uavhengig av hverandre. De siste årene har forhandlingene om rettshjelpssatsen gitt et helhetlig resultat som har vært merkbart lavere enn lønnstilleggene gitt i de sentrale oppgjørene. Det skyldes at rettshjelpssatsen ikke kan sammenlignes med lønn, hvilket er årsaken til at Advokatforeningen dekomponerer begrepet og ser på lønnskomponenten som et eget element. I en slik dekomponering blir det relevant å sammenligne lønnskomponenten med lønnsutviklingen.

Næringsdrivende advokater har ikke samme sosiale sikkerhetsnett eller pensjonsordning som ansatte jurister eller advokater. Dette må det også tas høyde for i reguleringen av lønnskomponenten.

For å gi et historisk perspektiv har vi i tabellen under sammenlignet en rekke utviklingstall som vi opplever som relevante referanser.

År	Utvikling i rettshjelpssatsen	Lønnsutvikling statsansatte	Inntektsutvikling i normaltariffen
2010	2,30 %	4,50 %	2,50 %
2011	1,69 %	4,20 %	3,50 %
2012	2,21 %	4,10 %	3,70 %
2013	2,16 %	3,50 %	3,20 %
2014	2,12 %	3,40 %	3,10 %
2015	0,52 %	2,80 %	2,50 %
2016	2,58 %	2,40 %	2,30 %
2017	2,51 %	2,30 %	2,40 %
2018	0,00 %	2,50 %	3,80 %

Grafisk kan disse utviklingstendensene illustreres som under:

Her vises det tydelig at lønnsutviklingen over lang tid har ligget høyere enn utviklingen i rettshjelpssatsen. Det er for tidlig å si noe sikkert om inntektsutviklingen for sammenlignbare grupper i 2019, men finansdepartementet har i statsbudsjettet for 2019 anslått årslønnsveksten i samfunnet som helhet til 2,8 prosent.

5.3 Konklusjon lønnskomponenten

Med utgangspunkt i den samlede lønnsutvikling i befolkningen og i staten spesielt legger Advokatforeningen til grunn at lønnskomponenten bør justeres med tilsvarende presentsats, nemlig 2,8 %.

Advokatforeningen legger lønnsutviklingen til grunn **for lønnskomponenten i salæret og foreslår en økning av denne på 2,8 %.**

5.4 Beregning av kostnadskomponenten

Tabellen over generell kostnadsutvikling er basert på utviklingen i konsumprisindeksen, men Advokatforeningen tar sikte på i fremtiden å utarbeide egne tall på utviklingen av kostnadsbildet for advokatvirksomheter dersom det er ønskelig. Den videre framskrivningen til 2018-tall i tabellen under er basert på SSBs hoved- og delindekser for utvikling i konsumprisindeksen fra oktober 2017 til oktober 2018.

Generell kostnadsutvikling		
Utgifter	Framskrivningsgrunnlag	Endring 2017-2018
Leie av lokaler	KPI Husleie	2,10 %
Andre kostnader	KPI Andre varer og tjenester	1,00 %
IKT	KPI Tjenester hvor arbeidskraft dominerer	3,10 %

Vektingen er basert på kostnadsfordelingen fra bransjeundersøkelsen for rettshjelpadvokatene for 2018 der vi ser at fordelingen på driftskostnader, eksklusiv lønn fordeler seg som følger:

Utgiftsfordeling eksklusiv lønn	
Utgifter	Andel i prosent
Kostnader for kontorlokaler	40 %
IKT	18 %
Andre kostnader	42 %

Benyttes denne vekting i beregningen av kostnadskomponenten får vi følgende oppsett:

Generell kostnadsutvikling			
Utgifter	Vekt	Framskrivningsgrunnlag	Endring 2017-2018
Leie av lokaler	42	KPI Husleie	2,10 %
Andre kostnader	40	KPI Andre varer og tjenester	1,00 %
IKT	18	KPI Tjenester hvor arbeidskraft dominerer	3,10 %
SUM	100	Vektet snitt	1,84 %

Tabellen viser at dersom de spesifikke konsumprisindeksenenes¹² utvikling fra 2017 til 2018 legges til grunn med vektingen fra bransjeundersøkelsen, får vi en utvikling av kostnadskomponenten fra 2017 til 2018 på 1,84 %. Vektingen er beregnet som prosentsats av kostnadsfordelingen.

Det er Advokatforeningens målsetning i fremtiden å kunne utvikle en bedre modell for kostnadsberegning. Innspill mottas derfor gjerne om hvilke elementer en slik modell bør inneholde.

Advokatforeningen ber om at **kostnadskomponenten reguleres med 1,84 %** for 2019-2020.

¹² SSB; <https://www.ssb.no/kpi> (statistikkbanken)

5.5 Oppsummering - regulering av rettshjelpssatsen og stykkprisene

Sammenstilles kostnads- og lønnskomponenten innenfor den beregnede rammen for fordeling mellom disse, blir endringen av rammen som følger i tabellen under. Med utgangspunkt i disse beregningene kan vi fastsette en økonomisk grunnramme for fastsettelse av salæret for 2020.

Rammekrav oppsummert		
Beregning	Økning i prosent	Andel / faktor
Lønnskomponenten	2,80 %	46
Kostnadskomponenten	1,84 %	54
Beregnet økning (lønns- og kostnadskomponent kombinert)	2,28 %	100

Forslag til endring i de konkrete stykkprisene finnes i eget notat.

I tillegg mener Advokatforeningen at det man må begynne å rette opp den historiske utvikling av ulikhet mellom den prisen advokatene får for andre tjenester og rettshjelpssatsen, har vi lagt til en moderat økning av rettshjelpssatsen på 0,5 prosent i tillegg til rammen på 2,28 prosent. Den samlede økningen blir da 2,78 prosent. Dette tilsier en retthjelpsats på 1069.

Advokatforeningen anmoder om at rettshjelpssatsen for 2020 settes til 1069 kroner timen.

Vedlegg 1: Metode og beregningsgrunnlag

Vedlegg 2: Detaljert beregning av forholdet mellom kostnads- og lønnskomponenten

Vedlegg 3: Detaljert beregning av lønnskomponenten

Vedlegg 4: Sakskostnader fra privatpart til staten